

Jutranji razgled z južnih pobočij Storžiča proti Trsteniku Foto: Miha Pavšek

Sladka jesen brez vremenskih ocvirkov

Vreme in razmere v gorah v meteorološki jeseni 2013

Besedilo: Miha Pavšek¹ in Miha Demšar²

Čeprav smo že v osrednjem mesecu meteorološke zime ali pa prav zato, je čas, da se ozremo po minuli jeseni. Saj veste, če jeseni ni kam dati, tudi spomladi ni kje jemati! Jeseni in tudi pozimi so tako najpomembnejše shrambe in kleti. Vsekakor bo ostala jesen 2013 precej dobro zapisana med sadjarji, razen tam, kjer so poleti trpeli sušo, v povprečju pa je bila letina zelo dobra. Žal je tudi res, da še vedno velik del pridelka ostane na drevju ali na grmovju, mi pa namesto domačih kupujemo uvožene bio in nevemšekakšne izdelke. A ne bomo o tem, saj nismo "pristojni", ampak si bomo raje поблиže ogledali vremensko letino minule jeseni.

Najkrajši povzetek je vsakega malo, a brez ocvirkov. Pomnili jo bomo po lepem vremenu v času praznikov in šolskih počitnic, ob dnevu spomina na

mrtve in dnevu reformacije. Vendarle pa pred tem in za tem ni teklo vse tako gladko, kot bi lahko sklepali po dobrem koncu. Padavine so se zdramile šele zadnji mesec. Zelo nas razveseljevalo dejstvo, da v dolini nismo imeli veliko meglenih dni, zato nam ni bilo oziroma nam ne bi bilo treba pogosto zahajati na sončne višave. Za marsikoga je bilo to morda celo v redu, nikakor pa ne za večino bralcev te revije, ki iščemo povod za obisk gora tudi v nadležni dolinskotlinski megli.

Žal se je ta hitro "zbudila" na začetku zime, kar pa je že tema prihodnjega vremenskega pregleda. Jesen je znova upravičila svoj meteorološki sloves najbolj padavinskega dela leta, saj je tudi tokrat kot ponavadi – a pomnimo, da vedno le ni tako – poskrbela za izdatno močo, celo nadpovprečno namočenost naših višje ležečih in tudi vseh drugih pokrajin. Že res, da smo začeli jesen z oblačnim in deževnim vremenom, a je bilo nadaljevanje pravo nasprotje, saj smo bili v že ob

koncu prve deкаде deležni precej toplih sončnih žarkov in poznoletnih temperatur, ki so bile kot nalašč za obisk gora.

Najvišje dnevne temperature zraka so se tako na 1500 metrih povzpеле vse do 19 °C, pa tudi na 2500 metrih še do zavidanja vrednih 13 °C. Konec prve septembrske deкаде nas je zajelo poslabšanje, ki se je s krajšimi padavinskimi prekinitvami nadaljevalo vse drugo desetdnevje, prevladovalo je oblačno vreme s pogostimi padavinami. V naših gorah praktično ni bilo dneva, ko ne bi vsaj ponekod padlo nekaj malega dežja. S padavinami je prišla ohladitev, meja sneženja se je 17. septembra spustila do 1500 metrov in nekaj dni so bile v gorah razmere povsem zimske – prvič v hladnejši polovici leta. V zadnjem septembrskem desetdnevju se je vreme izboljšalo, deležni smo bili veliko sonca, temperature pa so se vnovič vrnile na poznoletne vrednosti – v sredogorju do 18 °C, v visokogorju pa še za stopinjo več kot na začetku meseca, tj. na 14 °C.

¹ Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Novi trg 2, Ljubljana.

² Urad za meteorologijo, Agencija RS za okolje, Vojkova cesta 1b, Ljubljana.

Oktober se je začel suho, po nižinah že z občasno jutranjo in vse pogostejše tudi dopoldansko meglo ter z nizko oblačnostjo. Gore so še toliko bolj vabile planince, saj so bile nižine pod meglenim pokrovom zaporne plasti, ki je posledica temperaturnega "narobe sveta" oziroma obrata. Ta je značilen za najhladnejši del leta, ko temperatura, ki v drugih letnih časih praviloma z nadmorsko višino pada, tokrat raste. Sredi prve oktobrske deкаде se je vreme začelo kisati, bilo je oblačno, vrhove gora je pogosto ovijala megla, občasno je deževalo. Druga dekada je prinesla izrazito poslabšanje, saj se je nad severnim Sredozemljem poglobil ciklon, ki je izdatno namočil gore v zahodni Sloveniji. V začetku meseca v naših gorah, izjema so bile senčne lege, ni bilo snega. S tem poslabšanjem – snežilo je do nadmorske višine 1500 metrov – pa se sneg pod 2000 metri ni obdržal. Na Kredarici je 13. oktobra opazovalec izmeril 20 centimetrov snega, ki je v naslednjih dneh z vse višjimi temperaturami in sončnim vremenom hitro skopnel. Zadnjo dekada oktobra smo bili pod vplivom toplih in vlažnih jugozahodnih vetrov, ki so poskrbeli, da so bile povprečne temperature za več kot 4 °C previsoke. Topli vplivi so dosegli višek 25. oktobra, ko so segle temperature v sredogorju nad 16 °C, v visokogorju pa nad 12 °C. Zaradi vlažnega zraka tudi ni bilo dlje trajajočega lepega vremena, saj je pogosto deževalo.

November je bil v celoti v znamenju nadpovprečne količine padavin, vendar je to, da glavnino jesenskih padavin prispeva prav ta, statistično najbolj moker mesec leta, povsem v skladu z dolgoletnim povprečjem. Naše gore so bile deležne padavin skoraj vsak dan in šele ob koncu meseca smo bili deležni nekaj suhih dni oziroma smo imeli "krompir" tudi z vremenom za "krompirjeve" počitnice. Že takoj na začetku meseca je v visokogorju nastala za ta letni čas debela snežna odeja, v sredogorju pa šele v zadnji dekadi. Najvišjo izmerjeno višino snežne odeje, 150 cm, so

izmerili na Kredarici 25. novembra. Meja sneženja je ves ta čas precej nihala, 9. novembra je prvič pobelilo doline pod 1000 metri, krajevno tudi pod 600 metri.

Povzetek vremenskega dogajanja jeseni 2013 lahko strnemo z ugotovitvijo, da sta bila september in oktober v naših gorah nekoliko pretopla, november pa je postregel s povprečnimi temperaturami. V celoti je bila jesen toplejša od dolgoletnega povprečja za od pol do ene stopinje Celzija, kar je v okviru pričakovanih odstopanj. Nadpovprečen je bil predvsem november, saj je ponekod padla do dvakratna količina padavin glede na dolgoletno povprečje. Sicer pa je trimesečna vsota padavin večinoma povsod znatno presežala povprečje. Na račun nižjih temperatur je v novembru, predvsem v visokogorju, padlo več snega kot ponavadi. V celotnem jesenskem trimesečju je na Kredarici padlo 286 centimetrov, medtem ko je povprečna vsota novoza-padlega snega 244 centimetrov.

Precej dinamično vremensko dogajanje je bilo opazno še v eni spremenljivki, in sicer v številu dni z vihnim vetrom. Na Kredarici jeseni v povprečju zabeležimo 41 takih dni, toda letos jih je bilo kar 53. Predvsem so jih na svoji koži občutili prebivalci ob vznožju Karavank in Kamniško-Savinjskih Alp na martinovo, ko so vetrolomi podirali drevesa in odnašali vse, kar ni bilo dobro pritrjeno.

Osrledni mesec meteorološke jeseni je tudi zadnji mesec polletne redilne dobe (maj–oktober) Triglavskega ledenika. Meritve površine, ki jih opravljajo sodelavci Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU že od leta 1946, so potekale 8. in 9. septembra. Sklenjeno snežišče, ki je v celoti pokrivalo oziroma skrivalo pod sabo ležeči ledenik, je merilo poltretji hektar, kar je precej več kot pred letom dni, ko je merilo le hektar. Bolj zanimive rezultate so minulo jesen dale georadarske meritve, ki nam razkrivajo debelino ledenika in ločnico med ledeniškim ledom in vrhnjimi plastmi. Prav te plasti so, v naših podnebnih in za

nastanek ledeniškega ledu mejnih razmerah, šele na dolgi, lahko tudi več desetletij trajajoči poti do zaključka preobrazbe. Preliminarni rezultati za debelino so na najglobljem mestu pokazali 8 metrov. Ob prejšnjih tovrstnih meritvah leta 2000 je bila ugotovljena največja debelina ledu 9,5 metra. To pomeni, da se je tanjšanje ledenika v tem tisočletju nekoliko upočasnilo oziroma da izginja počasneje, kot so to predvidevali konec prejšnjega stoletja.

Podobne ugotovitve veljajo tudi za ledenik pod Skuto, ki je 18. oktobra meril natanko 1,6 hektarja, vendar je bila približno desetina ledeniške površine na njegovem severovzhodnem delu pokrita z ostanki skalnega podora, do katerega je prišlo najverjetneje v začetku poletja. Podorno kamninsko gradivo je sestavljalo več deset metrov dolg gruščnat vršaj in nekaj večjih skalnih blokov, ki so prileteli na ledenik s severozahodnega ostenja Kranjske Rinke. Gre za največji skalni podor nad tem delom ledenika po letu 2002. Procesi nad tem delom ledenika potrjujejo ugotovitve, da sta zaradi podnebnih sprememb v zadnjih desetletjih vse bolj intenzivna tudi procesa toplotnega krčenja oziroma raztezanja kamnin in njihovega, še precej bolj intenzivnega zmrzalnega preperevanja. Zima bo prehodno zakrila posledice teh procesov drugod po naših gorah, sicer pa se v tem najhladnejšem letnem času pojavljajo drugi, novi in nič manj zanimivi, včasih tudi nevarni procesi. A kdor jih pozna ter redno spremlja vreme in razmere v našem vzpetem svetu, bo užil le radosti in sladkosti zasnežene pokrajine na gozdni meji in nad njo.

Ali kot je zapisal Janez Menart, eden od avtorjev pesniške zbirke Pesmi štirih, ob pesniškem vzponu na goro: "Vrh gore je bel kašipot očem in jasen dan žari od vsepovsod in sreča je, da je pred mano pot, in to da vem, da slast je v tem, da grem." Kako enostavno, samo iti moramo! Menda veljajo vremenske čestitke za novo leto, v katerega smo vstopili v začetku tega meseca, tudi "z zamudo" ...

Preglednica 1. Povprečna temperatura (°C) in količina padavin (mm) v meteorološki jeseni 2013 ter primerjava s povprečjem obdobja 1991–2010.

Vir: Arhiv Urada za meteorologijo Agencije RS za okolje.

Postaja (nadmorska višina)	Povprečna T	Odklon T	Padavine	Indeks padavin glede na povprečje 1991–2010
Rateče (864 m)	7,8	0,9	574	109
Vojsko (1067 m)	7,6	0,7	742	93
Krvavec (1740 m)	4,6	0,5	531	130
Kredarica (2514 m)	0,9	0,8	857	126

Prvi led in zimske smeri

V Mrzli gori sta letos spomladi Marko Mavhar in Miran Šumak preplezala novo smer **Instinkt** (VII+, 100 m). Smer je samevala do 19. 10., ko so Tomaž Peternel, Samo Janež in Primož Žunter (AK Rinka) opravili verjetno prvo ponovitev omenjene smeri in izplezali po smeri **Zadoščenje** (IV–V, 60 m). Že v zimskih razmerah so bili nad Okrešljem dejavni trije člani AO Železnikar Peter Bajec – Poli, Primož Bregar – Dalejnc in Domen Košir – Kruh, ki so najprej v soboto, 14. 12., preplezali **Peščeni raz** (IV+/III, 500 m) v Turski gori in naleteli na odlične razmere, dan kasneje pa še **Celjsko smer** (IV/3 M, 350 m) v Mali Rinki, kjer pa razmere niso bile tako idealne in so jim povzročile kar nekaj težav. 28. 11. sta Janež Svolfjšak in Igor Okorn (oba AO Kranj) preplezala **Kranjsko poč** (IV, 250 m) v steni Nad Šitom glave. V smeri so prevladovali nepredelan

sneg, skala in zmrznjene trave. Le redko sta naletela na dober, uporaben sneg. V danih razmerah dober ogrevalen vzpon za zimo, ki je pred vrati. Isto smer sta 23. 12. ponovila Jan Podgornik (AAO) in Domen Košir (AO Železnikar). Od vzponov v klasikah Begunjsčice naj omenim vzpon Mihe Zupana (AO Tržič), ki si je v Begunjski Vrtači privoščil **Kozorogovo smer** (III/3, 80°/40°, 500 m). Nad Baško grapo sta v Raskovcu v soboto, 7. 12., Radovan Lapanja in Andrej Trpin (oba AO Cerklje) preplezala novo smer in jo poimenovala **Miklavževa smer** (30–40°, 200 m). Gre za lahko, uživaško smer, ki se začne v grapi v vpadnici vrha in poteka ves čas proti desni na greben. Le lučaj stran, v Matajurskem vrhu, sta za potrebe izdelave slik za vodnik Primorske stene, novo smer potegnili še Peter Podgornik in Milan Velikonja. Poimenovala sta jo **Tantadruj** (IV/III, 55°/45°, 350 m, 2 h). Smer se začne na desnem robu južne stene Malega Matajurskega vrha in poteka po široki grapi z lepimi prehodi naravnost na vrh Malega Matajurskega vrha.

V Raduhi sta Matej Balažic in Ivan Pešl (AO TAM) preplezala **Študentsko smer** (M7, 140 m). Vzpon je bil bolj suhe narave kot pa kombinirane ali snežne. V nedeljo, 15. 12., sta s kombiniranim plezanjem v Raduhi začela tudi Grega Lačen (AK Črna) in Andrej Gradišnik (AK Ravne), sedaj že standardna naveza. Prosto s cepini sta preplezala smer **Steber Velike Raduhe** (V+/IV, II, 260 m).

Dvakrat uspešno na Fitz Royu

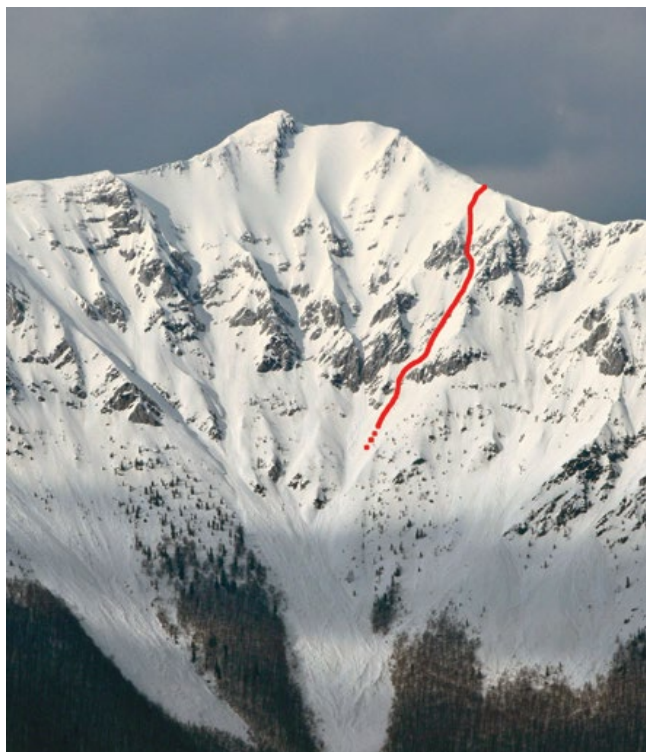
Smer **Supercanaleta** v Fitz Royu očitno postaja moderna klasika, saj so jo v zadnjem obdobju samo Slovenci obiskali kar dvakrat. Najprej jo je 15. 11. preplezal Tomaž Jakofčič skupaj z Adamom Georgeom. Ob prihodu v Patagonijo ju je pričakalo lepo vreme, ki sta ga takoj izkoristila in v 72 urah po odhodu od doma sta že stala na vrhu Fitz Roya ter se nato vrnila v Chalten. Nekaj dni kasneje, 25. 11., so smer uspešno preplezali še člani PK Škofja Loka Anže Jerše, Matjaž Cotar, Uroš Stanonik in Miha Hauptman. V smer

so vstopili ob dveh ponoči, do sončnega zahoda stali na vrhu in se v jutranjih urah naslednjega dne vrnili nazaj pod steno. Vzpon jim je otežil pokvarjen kuhalnik, zato so morali shajati z zelo malo hrane in pijače. Že pred tem, 20. 11., so ti isti alpinisti opravili uspešen vzpon na Agujo Guillaumet po SZ razu, v smeri **Fonrouge-Comesaña** (6b+, 30°, 400 m). V nadaljevanju so podobno kot številni letos zaman poskusili na Cerro Torreju. Kljub okrepitvi s Francescom Salvaterro so tik pod vrhom morali priznati premoč poslabšanju vremena in prhkemu snegu. Sredi kopanja predora na vrh so spoznali, da jih bosta prehitela noč in slabo vreme, še nekaj ur predvidenega dela pa jih je prepričalo, da je bolje začeti z umikom. Za zaključek odprave sta se 12. 12. Anže in Uroš kljub mokremu bivaku povzpela še na **Cerro Solo** in s tem zaokrožila lepo bero vzponov te mini odprave v Patagonijo.

Ledne novosti

V ostenju Čedce je zanimivo linijo zagledal in preplezal Žan Karničar (AO Jezersko). Poimenoval jo je **Vidova srajčka**

Miklavževa grapa v Raskovcu Foto: Jaka Ortar

Smer Tantadruj v Malem Matajurskem vrhu Foto: Jaka Ortar

